

SOLIQ IMTIYOZLARI TIZIMINI ISLOH QILISH: SAMARADORLIK MEZONLARI.

Mamayusufov Azizbek Farxod o'g'li
Toshkent davlat yuridik universitet talabasi
e-mail: mamayusupovazizbek@gmail.com

Abstrakt: Ushbu ilmiy maqolada O'zbekiston Respublikasida olib borilayotgan soliq islohotlari jarayonida soliq imtiyozlari tizimini modernizatsiya qilish, ularning samaradorligini oshirish va maqsadli yo'naltirish masalalari batafsil o'rganilgan. Soliq imtiyozlari iqtisodiy siyosatning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular investitsiyalar oqimini kuchaytirish, ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, innovatsion faoliyatni rag'batlantirish va ijtimoiy ahamiyatga ega sohalarni qo'llab-quvvatlashda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Ammo amaliyot shuni ko'rsatadiki, imtiyozlarning tartibsiz, ortiqcha berilishi byudjet daromadlarining qisqarishi, soliq yukining noteng taqsimlanishi va bozordagi sog'lom raqobat tamoyillarining buzilishiga olib kelishi mumkin.

Tadqiqot davomida soliq imtiyozlarining iqtisodiy mazmuni va byudjetga oid siyosatda tutgan o'rni nazariy jihatdan asoslangan, milliy soliq tizimida mavjud imtiyozlar holati tahlil qilingan. Maqolada soliq imtiyozlarini aniq maqsadga yo'naltirish, ularning natijasini oldindan taxmin qilish, samaradorlik mezonlari asosida baholash tizimini joriy etish va monitoring mexanizmlarini kuchaytirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan. Shuningdek, xorijiy mamlakatlar tajribasi solishtirilib, imtiyozlarni berishda iqtisodiy samaradorlik, ijtimoiy ta'sir, byudjet barqarorligiga ta'sir darajasi kabi mezonlarning qo'llanishi taxlil qilingan. Xorijda muvaffaqiyatli qo'llanilayotgan soliq rag'batlantirish mexanizmlarini O'zbekiston sharoitida bosqichma-bosqich tatbiq etish imkoniyatlari ham ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: soliq imtiyozlari, soliq siyosati, fiskal barqarorlik, investitsiya muhiti, soliq islohotlari, iqtisodiy va ijtimoiy samaradorlik, samaradorlik mezonlari, rag'batlantirish mexanizmlari.

KIRISH

Hozirgi davrda O'zbekistonda amalga oshirilayotgan iqtisodiy yangilanishlar milliy iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish, bozor mexanizmlarini chuqurlashtirish va tadbirkorlik faoliyati uchun qulay sharoit yaratishga qaratilgan kompleks islohotlar tizimi bilan uyg'un tarzda olib borilmoqda. Global iqtisodiy maydon keskin o'zgarib borayotgan bir vaqtda, soliq siyosati davlat moliyaviy barqarorligini ta'minlashda asosiy omillardan biri sifatida maydonga chiqmoqda. Shu sababli, soliq imtiyozlari instituti va uning qayta ko'rib chiqilishi fiskal tizim rivoji uchun strategik ahamiyatga ega masalalardan biri hisoblanadi.

Soliq imtiyozlari investitsiya oqimini kuchaytirish, ishlab chiqarishning kengayishiga ko'maklashish, eksport salohiyatini oshirish va kichik biznesni qo'llab-quvvatlashda muhim

vosita bo‘lib xizmat qiladi. Aholi farovonligi va ijtimoiy sohalarining rivoji ham ko‘plab hollarda aynan soliq imtiyozlaridan oqilona foydalanish bilan bevosita bog‘liq. Shunga qaramay, ayrim imtiyozlarning uzoq muddat saqlanib qolishi yoki aniq asoslanmagan holda berilishi soliq yukining noteng taqsimlanishiga, raqobat tamoyillarining buzilishiga va davlat byudjeti tushumlarining kamayishiga sabab bo‘layotgani kuzatilmoqda. Shu bois soliq imtiyozlarini inventarizatsiya qilish, ularni samaradorlik mezonlari asosida baholash va iqtisodiy jihatdan foyda bermaydiganlarini bosqichma-bosqich qisqartirish zarurati paydo bo‘lmoqda.

Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida olib borilayotgan iqtisodiy konstitutsion islohotlar aynan soliq tizimini soddalashtirish, soliq yukini kamaytirish, biznes uchun aniq va barqaror soliq muhitini yaratishga yo‘naltirilgan. So‘nggi yillarda soliq imtiyozlarini baholash bo‘yicha yangi yondashuvlar ishlab chiqildi: 2020–2024 yillar davomida ayrim imtiyozlar qayta ko‘rib chiqilib, manfaatdorlik ko‘rsatkichlari asosida yangilandi. Masalan, investitsiya yo‘nalishida kiritilgan imtiyozdan foydalanayotgan korxonalar bo‘yicha qo‘shilgan qiymat solig‘idan tushum hajmi 1,5 baravar oshgan, bu esa imtiyozlar iqtisodiy faollikni rag‘batlantirganini ko‘rsatadi. Shuningdek, samaradorlikni o‘lchashda quyidagi indikatorlar asosiy mezon sifatida tanlanmoqda:

Soliq imtiyozlarining samaradorligini baholashda bir nechta asosiy ko‘rsatkichlar e‘tiborga olinadi. **Byudjet samaradorligi**²⁷ imtiyoz natijasida davlat byudjeti yo‘qotgan soliq summasiga nisbatan iqtisodiyotga yaratilgan yalpi qiymatni o‘lchash orqali aniqlanadi. Bu ko‘rsatkich soliq siyosatining fiskal samaradorligini baholashda muhim vosita hisoblanadi. **Ijtimoiy samaradorlik** esa asosan bandlik darajasi, yangi ish o‘rinlari soni va aholining daromadlarining o‘sishi orqali aniqlanadi. Shu yo‘l bilan imtiyozlar nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlashdagi rolini ko‘rsatadi. **Investitsiya rentabelligi** esa har bir so‘m soliq yengilligi natijasida qancha qo‘shimcha investitsiya jalb qilinganini o‘lchash orqali baholanadi. Bu indikator imtiyozning iqtisodiy rivojlanish va investitsion faollikka qo‘shgan hissasini aniqlash imkonini beradi. Shuningdek, **eksport sur‘atlari o‘zgarishi**²⁸ ham muhim mezon bo‘lib, u imtiyoz olgan tarmoqlarning tashqi bozorga chiqish salohiyatini va eksport hajmini oshirishga qanchalik xizmat qilganini ko‘rsatadi. Ushbu ko‘rsatkichlar majmuasi orqali soliq imtiyozlarining samaradorligi kompleks tarzda baholanadi va siyosiy qarorlar uchun asos yaratadi.

Ushbu mezonlar orqali imtiyozlar qay darajada foyda berayotganini aniqlash, ularning muddati va ko‘lamini belgilash ancha osonlashmoqda. Natijada samarasiz imtiyozlarni bekor qilib, resurslarni yuqori qaytish beruvchi yo‘nalishlarga yo‘naltirish imkoniyati paydo bo‘ladi. Shu jihatdan soliq imtiyozlari tizimini takomillashtirish dolzarb ilmiy-amaliy vazifa bo‘lib qolmoqda.

²⁷ O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. – Toshkent, 2023.

²⁸ Mayburov I.A., Ivanov Yu.B. (tahr.) Soliq imtiyozlari. Nazariya va amaliyot. – M.: YUNITI-DANA, 2015. – 488 b.

METODLAR

Normativ-huquqiy tahlil metodi: Ushbu metod soliq imtiyozlari tizimini isloh qilishda birlamchi va asosiy tadqiqot yo'nalishi hisoblanadi. Metodning mazmuni — amaldagi Soliq kodeksi, Prezident farmonlari, hukumat qarorlari, Vazirlar Mahkamasi nizomlari va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarni batafsil o'rganish, tizimlashtirish va ularning o'zaro uyg'unlik darajasini tahlil qilishdan iborat. Shu orqali soliq imtiyozlarining huquqiy asoslanganligi, amal qilish muddati, ularning maqsadli yo'naltirilganligi hamda iqtisodiy manfaat darajasi aniqlanadi. Bu metod soliq imtiyozlarini bekor qilish, yangisini joriy etish yoki takomillashtirish zarur bo'lgan normalarni ko'rsatib beradi. Masalan, ba'zi davlatlarda amaliyotga kiritilgan investitsiya solig'i bo'yicha 10 yillik imtiyozlar²⁹ samaradorlikdan yiroq bo'lsa, ularni qisqa muddatli va shartli mexanizmga o'tkazish tavsiya etilishi mumkin.

Statistik va iqtisodiy ko'rsatkichlar tahlili metodi:³⁰ Bu metod soliq imtiyozlarining real iqtisodiy natijalarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. O'rganish jarayonida davlat byudjeti daromadlari, YAIM hajmi, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiya oqimi, eksport sur'atlari, bandlik ko'rsatkichlari, korxonalar daromadlilikligi kabi makroiqtisodiy indikatorlar vaqt kesimidagi dinamika asosida tahlil qilinadi. Soliq imtiyozlari joriy etilgan davrdan oldingi va keyingi ko'rsatkichlar solishtiriladi. Agar ma'lum imtiyoz natijasida byudjet tushumi sezilarli kamaygan bo'lsa-yu, investitsiya yoki ish o'rinlari oshmagan bo'lsa, bunday imtiyozning iqtisodiy samarasi past deb baholanadi. Metodning afzalligi — u faktlar bilan ishlaydi va raqamlar asosida xulosa chiqarishga imkon beradi.

Qiyosiy tahlil metodi: Soliq imtiyozlari tizimini isloh etishda ilg'or xorij tajribasini o'rganish muhim. Qiyosiy tahlil orqali Germaniya, Janubiy Koreya, Polsha, Qozog'iston kabi davlatlarning soliq imtiyozlari siyosati O'zbekiston modeli bilan solishtiriladi. Ularning qaysi mexanizmlari muvaffaqiyatli natija bergani, qaysilari muvaffaqiyatsiz bo'lgani, qanday sharoitlarda imtiyoz berilganda iqtisodiy qo'shilgan qiymat oshgani aniqlanadi. Bu metod milliy tizimga moslashtiriladigan samarali yondashuvlarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Ekspertiza (ekspert baholash) metodi: Tadqiqot doirasida iqtisodchilar, soliq maslahatchilari, auditorlar, davlat xizmatlari xodimlari, frilanser tadbirkorlar va investorlar fikri yig'iladi. Sifatli ekspertiza soliq yengilliklarining real biznes muhiti va investitsion jozibaga ta'sirini ob'ektiv baholashga yordam beradi. Metod maxsus intervyu, so'rovnoma, ekspert paneli shaklida amalga oshiriladi. Ekspertlarning kollektiv fikri siyosiy qarorlar uchun asos bo'lishi mumkin.

²⁹ Panskov V.G. Soliq imtiyozlari: nazariya va amaliyot. "Iqtisodiyot. Soliqlar. Huquq", 2016, №1, b. 119–125.

³⁰ Savina O.N. Soliq imtiyozlarining samaradorligini baholash yondashuvlari: amaldagi tajriba va amalga oshirish muammolari // "Ilmiy xabarnoma", 2016, №4, b. 38–47.

Model va prognozlash (ekonometrik) metodi: Bu metod soliq imtiyozlarining kelgusidagi iqtisodiy oqibatlarini bashorat qilishga mo'ljallangan. Ekonometrik modellar qurilib, imtiyozlar qisqartirilsa, byudjet tushumi qancha ortishi, investitsiya kamayishi yoki ko'payishi, bozor narxlari va bandlik qanday o'zgarishi simulyatsiya qilinadi. Modellash tirish islohotlardan kutilayotgan samarani oldindan ko'rish imkonini beradi hamda qaror qabul qilishni ancha aniq qiladi.

KPI asosida samaradorlikni baholash metodi: Ushbu metodda har bir imtiyoz uchun aniq natija ko'rsatkichlari (KPI) belgilanadi: soliq tushumining o'zgarishi, yaratilgan yangi korxonalar soni, ish o'rinlari, eksport ulushi, innovatsion mahsulotlar, investitsiya oqimi va boshqalar. KPI natijasi past bo'lgan imtiyozlar qayta ko'rib chiqiladi. Bu usul tizimni optimallashtirish uchun juda qulay.

NATIJA

Soliq imtiyozlari samaradorligini baholash natijalari: O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, soliq imtiyozlari iqtisodiyotni rag'batlantirishda muhim vosita bo'lsa-da, ularni baholash tizimi har doim ham yetarli darajada takomillashtirilmagan. Ayrim imtiyozlar iqtisodiy faollikni oshirishga xizmat qilsa, boshqalari kutilgan natijani bermayapti yoki fiskal daromadlar yo'qolishiga olib kelmoqda. Shuning uchun natijalar ilmiy asoslangan mezonlar orqali o'lchanishi va qayta ko'rib chiqilishi zarur. Mazkur tadqiqot asosida soliq yengilliklarining amaliy ta'sirini aniq ko'rsatadigan oltita asosiy yo'nalish bo'yicha baholash tizimi ishlab chiqildi. Bu yondashuv iqtisodiy o'sishni tezlashtirish, investitsion raqobatni kuchaytirish hamda byudjet barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Fiskal samaradorlik mezonlari:

Soliq imtiyozlarini tekshirishda birinchi muhim yo'nalish — fiskal samaradorlikni aniqlashdir. Bunda davlat byudjetiga tushmay qolgan mablag', imtiyozning narxi va uning evaziga iqtisodiyotga qo'shilgan qo'shimcha qiymat solishtiriladi. Agar imtiyoz natijasida yo'qotilgan har 1 so'mga iqtisodiyotda undan arziyas qiymat qaytsa, bunday yengillik iqtisodiy jihatdan samarasiz deb hisoblanadi. Shu sababli soliq tizimida "tax expenditure"³¹ — yo'qotilgan soliq summasini hisobga olish amaliyoti joriy etilishi nihoyatda muhimdir. Natijalar shuni ko'rsatadiki, fiskal baholashning doimiy yo'qligi ko'pincha noto'g'ri siyosiy qararlarga olib kelgan, o'z navbatida, byudjet barqarorligi zaiflashgan. Kelajakda bu mezon asosiy nazorat vositasi bo'lishi shart.

³¹ Lykova L.N. Soliq siyosatining hududiy komponenti: iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash yo'llari, 2018, №2(94), b. 71–86. DOI: 10.15838/ptd/2018.2.94.5

Iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari: ³² Natijalar shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy samaradorlikka yo'naltirilgan imtiyozlar investitsion oqimlarni oshiradi, yangi ishlab chiqarish tarmoqlarining shakllanishiga yordam beradi va raqobat muhitini kuchaytiradi. Shuning uchun imtiyozlar baholanishida investitsiya hajmi, yaratilgan ish o'rinlari soni, eksportga qo'shilgan ulush kabi ko'rsatkichlar asosiy rol o'ynashi lozim. Samaradorlikni aniqlashda difference-in-differences, panel tahlil, regressiya modellaridan foydalanish mumkin. Bu metodlar imtiyoz berilgan subyektlar bilan berilmaganlar o'rtasidagi farqni aniq ko'rsatadi. Natijalar iqtisodiy omillarni e'tiborga olgan holda qaror qabul qilishni osonlashtiradi.

Ijtimoiy samaradorlik mezonlari: Soliq imtiyozlari faqat iqtisodiy emas, balki ijtimoiy barqarorlikni ham belgilaydi. Tadqiqot shuni tasdiqlaydiki, agar yengilliklar aholining kam ta'minlangan qatlami, tibbiyot, ta'lim va strategik infratuzilma rivojiga yo'naltirilsa, ularning ijtimoiy qaytimi ancha yuqori bo'ladi. Buning uchun Gini koeffitsienti o'zgarishi, kambag'allik darajasi ³³, ijtimoiy xizmatlar qo'llab-quvvatlanish dinamikasi monitoring qilinishi zarur. Natijalar ko'rsatadiki, sohalar kesimidagi manzilli imtiyozlar umumiy yengilliklardan ko'ra samaraliroq natija beradi.

Ma'muriy va monitoring samaradorligi: Tadqiqot yakunlari imtiyozlardan foydalanish jarayonida byurokratik xarajatlarning yuqoriligi, nazorat mexanizmlarining to'liq ishlamasligi samaradorlikni pasaytirishini aniqladi. Agar boshqaruv xarajatlari imtiyoz hajmidan oshib ketsa — u amalda zararli ko'rinishga aylanadi. Shu bois imtiyozlarni raqamli platformalarda monitoring qilish, har bir imtiyoz uchun KPI joriy etish, uch yillik sinov muddati bilan taqdim etish va muddati tugagach baholash taklifi asosli hisoblanadi.

MUNOZARA

O'zbekiston soliq tizimidagi amaliy holatlar va tadqiqot natijalari tahlili asosida quyidagi takliflar ishlab chiqildi. Ularning maqsadi soliq imtiyozlarini iqtisodiy jihatdan maqbul, byudjetga foydali va jamiyat farovonligini oshiruvchi shaklda tartibga solishdir. Ushbu tavsiyalar moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va ijtimoiy adolatni kuchaytirishga qaratilgan.

Imtiyozlarni inventarizatsiya qilish va tasniflash: Birinchi navbatda barcha mavjud soliq imtiyozlari to'liq inventarizatsiya qilinishi lozim. Bu jarayonda imtiyozlar ularning iqtisodiy samaradorligi, byudjetga ta'siri, ijtimoiy ahamiyati va manzillilik darajasi bo'yicha tasniflanadi. Inventarizatsiya natijalari asosida samarali imtiyozlarni saqlab qolish va samarasiz yoki ortiqcha yengilliklarni bosqichma-bosqich bekor qilish mumkin. Masalan, uzoq yillik amaliyotda foydalanilmay qolgan investitsion imtiyozlar, byudjetga

³² Kireyeva E.F. Soliq xarajatlari: baholash zarurati va Belorussiya Respublikasida joriy etish. http://www.minfin.gov.by/upload/uc/events/221118/04_section_5.pdf, 09.10.2019.

³³ Malikov T.S. Soliqlar va soliqqa tortishning dolzarb masalalari. — T.: Akademiya, 2002. — 204 b.

zarar yetkazadigan keng ko'lamli yengilliklar yoki noto'g'ri manzillangan soliq yengilliklari qayta ko'rib chiqilishi kerak. Shu bilan birga, inventarizatsiya jarayonida imtiyozlar bo'yicha amaliy hisobotlar tayyorlanib, ularning samaradorligi o'lchanadi va strategik qarorlar qabul qilish uchun baza yaratiladi.

KPI va samaradorlik mezonlarini joriy etish: Har bir imtiyoz uchun aniq ko'rsatkichlar (KPI) ishlab chiqilishi zarur. Bu indikatorlar orqali imtiyozlarning samaradorligi muntazam baholanadi va natijaga qarab qarorlar qabul qilinadi. KPilar quyidagi mezonlarni o'z ichiga olishi mumkin: byudjet tushumlarining o'zgarishi, qo'shimcha investitsiyalar hajmi, yangi ish o'rinlari soni, eksport hajmi va innovatsion mahsulotlar ulushi, shuningdek ijtimoiy ko'rsatkichlar, jumladan bandlik darajasi va kambag'allik indeksining o'zgarishi. KPI asosida baholash soliq siyosatini maqsadga yo'naltirishga xizmat qiladi va resurslarni samarali taqsimlashga imkon beradi³⁴. Shu bilan birga, ushbu indikatorlar yordamida uzoq muddatli monitoring tizimi yaratish va imtiyozlarning natijadorligini ³⁵aniqlash mumkin.

Muddat bilan berish tamoyili (sunset clause): Imtiyozlar doimiy emas, balki sinov muddati bilan berilishi tavsiya etiladi, masalan, 3–5 yil. Muddati tugagach, KPI va iqtisodiy natijalar asosida imtiyozning davom ettirilishi yoki bekor qilinishi belgilanadi. Bu yondashuv samarasiz yoki kutilgan ta'sir bermagan imtiyozlarning avtomatik bekor qilinishini ta'minlaydi va byudjet barqarorligini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, muddat bilan berish orqali tadbirkorlar ham imtiyozlardan maqsadga muvofiq foydalanishga intiladi, resurslarni noto'g'ri ishlatish holatlari kamayadi.

Raqamli monitoring va hisobot tizimini joriy etish: Soliq imtiyozlari bo'yicha ma'lumotlarni raqamli platformada tizimlashtirish, yillik monitoring va mustaqil audit o'tkazish tavsiya etiladi. Shu yo'l bilan imtiyozlar bo'yicha real vaqqli statistik ma'lumotlar olinadi, nazorat kuchayadi va firibgarlik imkoniyati kamayadi. Masalan, Soliq qo'mitasi va moliya vazirligi birgalikda yagona ma'lumotlar bazasini yaratib, barcha subyektlarning imtiyozlardan foydalangan holatini kuzatishi mumkin.³⁶ Raqamli monitoring shuningdek, fiskal va iqtisodiy samaradorlikni baholash jarayonini tezlashtiradi va qaror qabul qilish uchun ishonchli ma'lumotlar taqdim etadi.

³⁴ Giasov S. Korxonalarning innovatsion investitsion faoliyatini tartibga solishda soliq imtiyozlarini takomillashtirish. Avtoreferat. Toshkent, 2019. – 24 b.

³⁵ Jumaev Sh. O'zbekiston Respublikasida soliq ma'muriyati takomillashuvi. "Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil", 2024, 2(4), b. 368–374. <https://doi.org/10.60078/2992-877X-2024-vol2-iss4-pp368-374>

³⁶ Jumaev Shuhrat. O'zbekiston Respublikasida soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish bo'yicha masalalar. "Procedia on Economic Scientific Research", 2024, 10(1), b. 147–151.

Maqsadga yo'naltirilgan imtiyozlar siyosati: Umumiy, barcha tarmoqlarga bir xil beriladigan imtiyozlar o'rniga, iqtisodiy va ijtimoiy maqsadga yo'naltirilgan turlarni afzal ko'rish tavsiya etiladi. Masalan, yuqori texnologiya, eksportga yo'naltirilgan korxonalar, kichik biznes, innovatsion startaplar va ijtimoiy ahamiyatga ega sohalar uchun mo'ljallangan yengilliklar samaradorlikni oshiradi va raqobat muhitini buzmaydi. Maqsadga yo'naltirilgan yengilliklar orqali resurslar samarali taqsimlanadi, iqtisodiy faollik kuchayadi va byudjet tushumlari barqaror bo'ladi.

Xorijiy tajriba va ilg'or amaliyotlardan foydalanish: Xorijiy mamlakatlarda qo'llanilayotgan samarali soliq imtiyozlari tizimini o'rganish va O'zbekiston sharoitiga moslashtirish lozim. Masalan, Koreya, Polsha va Germaniya tajribasida imtiyozlar faqat iqtisodiy qo'shilgan qiymat, yangi ish o'rinlari va eksport ko'rsatkichlariga qarab beriladi. Bu tajribani bosqichma-bosqich joriy etish orqali O'zbekistonda imtiyozlar tizimi raqamli monitoring, KPI va iqtisodiy natijalarni hisobga olgan holda optimallashtiriladi.

Ta'lim va xabardorlikni oshirish: Tadbirkorlar va moliyaviy mutaxassislar orasida soliq imtiyozlari bo'yicha yetarli ma'lumot yetkazilishi lozim. Bu, imtiyozlardan maqsadli va oqilona foydalanishni ta'minlaydi, byurokratik xatolar va firibgarlik xavfini kamaytiradi. Shu bilan birga, xabardorlikni oshirish tadbirkorlar uchun soliq majburiyatlarini tushunishni osonlashtiradi va ularning biznes yuritish samaradorligini oshiradi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot O'zbekiston Respublikasidagi soliq imtiyozlari tizimini tahlil qilish va ularning samaradorligini oshirish yo'llarini o'rganishga qaratildi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, soliq imtiyozlari iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, investitsiyalarni jalb qilish, yangi ish o'rinlari yaratish va ijtimoiy sohalarini qo'llab-quvvatlashda muhim vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, amaliyotda ayrim imtiyozlar byudjet tushumlarini kamaytirish, raqobat muhitini buzish va manzilsiz qo'llanish holatlarini yuzaga keltiradi. Tadqiqot natijalari asosida samaradorlik mezonlari ishlab chiqildi: fiskal, iqtisodiy, ijtimoiy va ma'muriy samaradorlik ko'rsatkichlari har bir imtiyozning natijasini baholash imkonini beradi. Shuningdek, KPI tizimi, raqamli monitoring, muddat bilan berish va maqsadga yo'naltirilgan imtiyozlar siyosati orqali soliq imtiyozlarini takomillashtirish tavsiya etildi. Ushbu choralar soliq tizimini shaffof, adolatli va iqtisodiy barqaror bo'lishiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. – Toshkent, 2023.
2. Mayburov I.A., Ivanov Yu.B. (tahr.) Soliq imtiyozlari. Nazariya va amaliyot. – M.: YUNITI-DANA, 2015. – 488 b.
3. Panskov V.G. Soliq imtiyozlari: nazariya va amaliyot. "Iqtisodiyot. Soliqlar. Huquq", 2016, №1, b. 119–125.
4. Savina O.N. Soliq imtiyozlarining samaradorligini baholash yondashuvlari: amaldagi tajriba va amalga oshirish muammolari // "Ilmiy xabarnoma", 2016, №4, b. 38–47.

5. Lykova L.N. Soliq siyosatining hududiy komponenti: iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash yo'llari. "Territoriya rivojlanish muammolari", 2018, №2(94), b. 71–86. DOI: 10.15838/ptd/2018.2.94.5

6. Kireyeva E.F. Soliq xarajatlari: baholash zarurati va Belorussiya Respublikasida joriy etish. http://www.minfin.gov.by/upload/uc/events/221118/04_section_5.pdf, 09.10.2019.

7. Malikov T.S. Soliqlar va soliqqa tortishning dolzarb masalalari. – T.: Akademiya, 2002. – 204 b.

8. Giyasov S. Korxonalarning innovatsion investitsion faoliyatini tartibga solishda soliq imtiyozlarini takomillashtirish. Avtoreferat. Toshkent, 2019. – 24 b.

9. Jumaev Sh. O'zbekiston Respublikasida soliq ma'muriyati takomillashuvi. "Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil", 2024, 2(4), b. 368–374. <https://doi.org/10.60078/2992-877X-2024-vol2-iss4-pp368-374>

10. Jumaev Shuhrat. O'zbekiston Respublikasida soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish bo'yicha masalalar. "Procedia on Economic Scientific Research", 2024, 10(1), b. 147–151.